

The effect of polarization on perceptions of welfare deservingness Gal Bitton and Dr. Clareta Treger

ההשפעה של קיטוב על תפיסות לגבי זכאות לרווחה גל ביטון וד"ר קלרטה טרגר

בעיתות של קיטוב פוליטי עז—כמו זה שהחברה הישראלית חוותה בשנה האחרונה לאור כוונת ממשלת נתניהו להנהיג את הרפורמה המשפטית—החברה עשויה להתמודד עם השלכות החורגות מהנושאים השנויים במחלוקת אשר הביאו לקיטוב הפוליטי מלכתחילה ואף להוביל לירידה באמון במוסדות הפוליטיים. כמו כן, הקיטוב הפוליטי הגבוה מוביל גם לקיטוב רגשי המתבטא ברגשות שנאה כלפי חברי המחנה הפוליטי היריב. בתורו, הקיטוב הרגשי מאיים לשלוט לא רק בשיח הפוליטי, אלא לחלחל גם לאינטראקציות בינאישיות יומיומיות, כמו בחירת שכנים, העדפות העסקה, ועד העדפות זוגיות. לאור זאת, נשאלת השאלה, **האם הקיטוב הרגשי משחק תפקיד גם בתפיסת הזכאות לרווחה בתקופה של קיטוב פוליטי גבוה?**

מחקרים קודמים שעסקו בתפיסות לגבי זכאות לקבלת תמיכה ממשלתית בתחום הרווחה, הצביעו בעיקר על כלל האצבע (היוריסטיקה) של "מאמץ" (Effort Cues), המסווגת נתמכי רווחה בהתאם למוטיבציה שלהם להיות אחראים לעתידם. מחקרים רבים הראו כי אנשים נוטים יותר לתמוך במתן סיוע ממשלתי לנתמכי רווחה אשר נתפסים כבעלי מוטיבציה למצוא עבודה, לעומת אלה אשר נתפסים כחסרי מוטיבציה או 'עצלנים'. אולם, המחקר הקיים בנושא נוטה להתייחס לגורם הפוליטי, כגורם שולי. במחקר זה אנו מחזירות את הגורם הפוליטי למרכז הבמה וטוענות שכאשר הקיטוב הפוליטי גבוה בוחרים יטו למנוע או לצמצם זכויות חברתיות, כמו דמי אבטלה, מיריביהם הפוליטיים, ואף ללא תלות במידת המוטיבציה שלהם. אנו משתמשות במקרה הבוחן הישראלי, מאחר ורמת הקיטוב הפוליטי בשנה החולפת (מאז בחירות נובמבר 2022) היתה גבוהה מאוד, ואפשר שהובילה לזליגה של העוינות בין המחנות אף לסוגיות שלא היו במוקד המחלוקת, כמו תחום הרווחה.

על מנת לבחון טענה זו, ערכנו בקיץ 2023 ניסוי-סקר בקרב מדגם של כ-1,200 יהודים-ישראלים, להם הוצגו תרחישים היפותטיים המתארים נתמכי רווחה שונים. המשתתפים קיבלו הקדמה מקיפה הממקמת את התרחיש בהקשר הכלכלי והחברתי הנוכחי בישראל, ומדגישה את הגרעון התקציבי ואת רמת האבטלה במדינה. לאחר ההקדמה הוצגו התרחישים ההיפותטיים הבאים, שבתורם מציגים את מידת המוטיבציה של מספר מבקשי דמי אבטלה ובקבוצת הטיפול מרמזים גם על המחנה הפוליטי אליו הם משתייכים דרך עמדתם בנוגע לרפורמה המשפטית (קונקרטי, השתתפות בהפגנות בעד או נגד הרפורמה):

דוגמה לתרחיש היפותטי עבור קבוצת הבקרה (נתמך רווחה בעל מוטיבציה):

אחד מאותם מובטלים הוא אריאל, בן 34 מחיפה, נשוי ליעל העובדת כמורה בבית ספר יסודי, ואב לשניים. אריאל משרת במילואים כלוחם בחטיבת הנח"ל. לאריאל היתה עבודה קבועה אך לאחרונה

החברה בה עבד נסגרה והוא מצא את עצמו מובטל. אריאל מעיד על עצמו: "התחלתי לחפש עבודה ביום שנרשמתי בלשכת התעסוקה, ואני מקווה שבקרוב מאוד אמצא מקום חדש."

דוגמה לתרחיש היפותטי עבור קבוצת הטיפול (נתמך רווחה בעל מוטיבציה, המשתיך למחנה המרכז-שמאל):

אחד מאותם מובטלים הוא אריאל, בן 34 מחיפה, נשוי ליעל העובדת כמורה בבית ספר יסודי, ואב לשניים. אריאל משרת במילואים כלוחם בחטיבת הנח"ל. לאריאל היתה עבודה קבועה אך לאחרונה החברה בה עבד נסגרה והוא מצא עצמו מובטל. אריאל מעיד על עצמו: "התחלתי לחפש עבודה ביום שנרשמתי בלשכת התעסוקה, ואני מקווה שבקרוב מאוד אמצא מקום חדש. כמובן שזה לא היה מתוכנן, אבל התקופה הזו שבה יש לי יותר זמן מאפשרת לי לעשות דברים כמו לבלות יותר עם הילדים, לקחת חלק יותר פעיל בהפגנות נגד ההפיכה המשטרית, להשלים סדרות ולסדר דברים קטנים בבית, וכך אני מרגיש שאני לפחות מנצל את הזמן".

כך אנו בוחנות את הקשר בין מידת המוטיבציה של נתמך הרווחה, השיוך הפוליטי שלו והאינטראקציה בין השניים, לבין מספר משתנים תלויים: רמת תמיכה כלפי סיוע ממשלתי לנתמך הרווחה, תפיסת מידת ההוגנות של מתן הסיוע לנתמך הרווחה, ודירוג 'תרמומטר' שמתעד את מידת האהדה/שנאה כלפי הנתמך. הממצאים תומכים בהשערה המרכזית שלנו לפיה הקיטוב משפיע על הנכונות להעניק דמי אבטלה כפונקציה של השייכות הפוליטית של הדורש. ראשית, בבחינת האפקט של מידת המוטיבציה של נתמך הרווחה, מצאנו בדומה למחקרים קודמים כי ישראלים גם הם נוטים להעדיף נתמך רווחה אשר מוצג כבעל מוטיבציה לשנות את עתידו כך שלא יזדקק לסיוע ממשלתי בעתיד, על פני נתמך רווחה חסר מוטיבציה. כמו כן, הם מרגישים כי סיוע לנתמך רווחה בעל מוטיבציה הינו הוגן יותר וחשים כלפיו יותר אהדה. שנית, כשבחנו את מידת ההשפעה של שייכות פוליטית בנוסף למידת המוטיבציה של נתמכי הרווחה, מצאנו כי ישראלים נוטים לתמוך פחות במתן סיוע ממשלתי ליריבים פוליטיים מאשר לאלו השייכים למחנה הפוליטי שלהם, וכן מידת האהדה כלפיהם נמוכה משמעותית. נוסף על כך, אנו מוצאות שעצם האזכור של שייכות פוליטית דרך השתתפות בהפגנות מורידה את רמת התמיכה בנתמך הרווחה, בהשוואה לקבוצת הבקרה בה לא נזכרה פעילות פוליטית, אפילו עבור נתמך רווחה מאותו המחנה הפוליטי של המשיב.

למחקר זה מספר משמעויות. ראשית אנחנו מרחיבות את היריעה לגבי האפקט של קיטוב רגשי על נושאים שמחוץ לגבולות הקיטוב הפוליטי כדוגמת סיוע ממשלתי לנתמכי רווחה. שנית, המחקר מספק ממצאים ראשוניים על ההשפעות של המשבר הפוליטי בישראל על סוגיות חברתיות מרכזיות, שנתרו לכאורה בשולי המחלוקת. בכך הוא שופך אור על עומק השסע ועל הנושאים אליהם יידרשו מעצבי מדיניות בתום המשבר. לבסוף, המקרה הישראלי אינו ייחודי ולכן הממצאים רלוונטיים גם למדינות נוספות שחוות זעזועים חברתיים-פוליטיים דומים. בהינתן שרמות הקיטוב הרגשי בישראל דומות לאלו שבארצות הברית, ולאור המגמה העולמית הגוברת של משברים פוליטיים המתמקדים ברפורמות משפטיות, יש מקום לבחון את ממצאי המחקר במדינות נוספות.